

Български периодични издания със заглавия ороними II част. 1919-1944

Живодар Душков

Bulgarian periodicals titled oronyms. (Part II 1919-1944): The investigated period coincides with the deprivation of territories from the Kingdom of Bulgaria, according to the Treaty of Neuilly-sur-Seine (27 November 1919) and the returning of South Dobruđja as a result of the Craiova Agreement (07 September 1940). It turned out that none of both events influenced the media titles of the investigated type, while the editors manifested traditionalism and named their newspapers and journals "Balkan", "Vitoshka", "Rodopi", "Pirin", and to a lower extent to other mountains, peaks, lowlands etc.

Key words: oronyms. Bulgarian periodicals

ВЪВЕДЕНИЕ

Терминът *ороним* се извежда от гръцката дума *oros* - 'планина'. Той обаче е много по-широк и включва не само възвишенията (планина, връх, хълм, баир и др.), но и земните понижения (низина, падина, поле и пр.). Оказва се, че в историята на българския печат са засвидетелствани редица заглавия ороними. Вече имах възможност да проследя ония, които са давали облик на вестници и списания, издавани в периода от Освобождението до края на Първата световна война [4]. С настоящото изследване продължавам започнатата линия, за да може да се очертае още по-цялостно картината на българската периодика със заглавия ороними, издавана във времевия отрязък, надхвърлящ шест десетилетия. Логично е периодът, обект на настоящото изследване (1919-1944), да бъде разделен на два подпериода. Възприемам за разграничител важно политическо събитие, засягащо територията на България – Крайовската спогодба. Именно чрез нея от септември 1940 г. се включва Южна Добруджа – не само равнинна област, лишена от планини и гeсп. върхове, плата..., но и земя, в която все пак има известни възвишения и низини, попадащи в определението *ороними* и – евентуално – послужили като заглавие на печатни медии.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1.1919-1940

Като независим вестник се определя седмичникът „*Странджа*“. Издава се в Бургас от редакционен комитет. Конкретното име на редактор, с което разполагам, е К. п. Николов. Вестникът излиза от 24 ноември 1920 г. до 4 октомври 1921 г., т.е. във време, когато Александър Стамболийски е министър-председател начело на коалиционно (от 6 октомври 1919 г.) и чисто земеделско правителство (от 21 май 1921 г.). Подчертавам това, понеже вестникът заема линия срещу БЗНС. Издадени са 45 броя.

В София Хр. Караманджуков урежда издаването на списание „*Родопа*“. В него намират място множество краеведски материали, а сътрудниците са възможно най-много на брой и с различни професии. И това е така, защото медията има най-дълъг живот от всички разглеждани в обзора: от 1922 до 1947 година, т.е. надхвърля горната времева граница на периода. В продължение на 22 години (1922-1943 г. са отпечатвани по 10 книжки годишно, а през 1944 г., януари-юли – само 7. Редакционният комитет, списващ „Илинден“, решава да промени името. Спира се на заглавието ороним „*Пирин*“, което също има препратка към „македонската“ линия. Този нов „*македоно-одрински лист*“ се печата от 15 октомври 1923 г. до 6 април 1924 г. в столичната печатница на Земеделска кооперативна банка. Излизат 26 броя.

Едно от малкото списания със заглавие ороним, при това издание с филателистическа насоченост, което също е рядко срещано явление, е сп. „*Шипка*“.

И още една особеност – медията е от типа *провинциална*. Списва се във Варна, в печатница „Фар“. Издатели са К. Калустиян, П. Бешков и Ив. Банов. Независимо че се задържа на пазара две години (от 15 ноември 1923 г. до февруари 1924 г.), са отпечатани 4 книжки.

Също през 1923 година в Севлиево се печата вестник **„Балкан“**. Той е дело на А. К. Сърбенов - собственик на печатница, т.е. човек, който не е най-пряко свързан с журналистическата професия. Изданието е определено като *„независим вестник за информация, общественост и реклама“*. Формално животът му е между 15 декември 1923 г. и 13 август 1927 г., но от факта, че излизат едва 13 броя, съдя и за неговото незначително присъствие и недотам голямата ангажираност към читателската публика на издателя-печатар.

През 1923 г. работническата профсъюзна рудничарска организация в Маришкия каменовъглен басейн издава ръкописния вестник **„Балкан“**. Като седалище на неговата „редколегия“ е отбелязано: с. Марино, Хасковско. (С указ 970 от 4 април 1986 г. село Марино е заличено от списъците на населените селища). 31 броя са издадени в Панагюрище от *„политико-информационния вестник“* **„Оборище“** между 17 март и 5 ноември 1924 г. Негов отговорен редактор е Ив. Деянов.

В един-единствен екземпляр остава литературно-хумористичното списание **„Родоупи“** (9 октомври 1924 г.). Издава се в Кърджали. Свързано е с печатница „Модерно изкуство“. Редактор е Г. Волокин. Зад тази „особена фамилия“, т.е. псевдоним, се крие Николов – Георги Николов Тодоров [2, с. 91].

В Пловдив на 14 февруари 1925 г. е отпечатан първият брой на в. **„Коджа Балкан“ (Стара планина)**. Вестникът ратува за турско-българското сближаване и затова е списван на двата балкански езика. Директор е Мустафа Сунгур. На 22 юли излиза последният 23-и брой. След него М. Сунгур издава в печатницата на братя Йоновци (Пловдив) в. **„Коса Balkan“ (Стара планина)** – издаван само на турски език. Обещано е да последват отново и български страници, но това не се случва, понеже на 4 октомври 1925 г. вестникът спира.

С единствен брой е и **„Пурин“** - орган на населението от освободената част на Македония. Медията излиза през септември 1925 г. в Горна Джумая (дн. Благоевград), в печатница „Ст. Николов“. Тук под *„освободената част на Македония“* се подразбират селища като Горна Джумая и Банско, освободени на 5 октомври 1912 г., Разлог – на 11 октомври 1912 г., Мелник – на 17 октомври 1912 г., Неврокоп (дн. Гоце Делчев) – на 19 октомври 1912 г. и др., а впоследствие включени в територията на Царство България, така че в броя има хроника, статии и др., отнасящи се до същите тези места.

През есента на 1925 година в Хасково Г. Шумков печата информационния вестник **„Родоупи“**. Афиширано е, че изданието ще е всекидневно, но през седмицата 1-6 октомври излизат само 3 броя.

На 1 януари 1926 г. в Шумен се появява вестник **„Висока поляна“**. Инициатор за изданието е местният клон на Българското туристическо дружество, а целта – конкретна: събраните от продажбата средства да бъдат насочени към туристическия дом в Шумен. Висока поляна е село в Шуменско, но не допускам то да е дало името си на вестника. Също така отхвърлям и възможността заглавието да е по оронима *Висока поляна* (връх в Сърнена гора, 1189 m). Но действително заглавието е ороним, тъй като Висока полята е местност в Шуменското плато, т.е. и пряко е обвързано с Шумен, и е част от туристическите маршрути.

В прегледа включвам и **„Рила“** - специалното издание на столичното младежко туристическо дружество „Рила“. Както заглавието, така и името на организацията безспорно са свързани с планината, така че не подлежи на съмнение: става въпрос за печатно издание със заглавие ороним. Броят излиза през април 1926 г. и е с насоченост не само относно традиционната агитационна седмица на

туристите, но и с нещо конкретно – набиране на средства за изграждане на хижа „Рила“. Именно заради това „*хижестроителният комитет*“ е издател и редактор. На 15 декември 1926 г. в Севлиево се появява в. „**Балкан**“ – „*независим вестник за информация, общественост и реклама*“. Задачата на медията е формулирана така: „*Имайки предвид нуждата от един вестник в града ни, каквато се чувства отдавна, а особено такъв, който да бъде лишен от всяка политическа подкладка и да служи на чисто икономическите, културни и просветни нужди на града и околията, ние решихме да започнем издаването на горния вестник*“. Издател-печатар е А. К. Сърбенов. Той ползва възможностите на собствената си печатница. Преобладават съдебните съобщения и хрониките, но има и по-обширни статии. Тук бих искал да обърна внимание преди всичко на статията „*Нашият Балкан*“ (№ 2, 1 януари 1927 г.), защото в нея има конкретни данни за балканската и подбалканската част на Севлиевска околия, което косвено обосновава и причината за използване на оронима като вестникарско заглавие. И понеже районът е подходящ за развитието на лозарството, са публикувани материали на тази тема (№ 3 и 4, 30 януари и 2 февруари 1927 г.) или пък засягащи местния поминък (№ 5, № 8 и № 9, 10 февруари, 1 април и 23 април 1927 г.), исторически бележки (№ 2, № 7, № 8 и № 11, 1 януари, 18 март, 1 април и 16 юни 1927 г.). Вестникът просъществува до 23 юни 1927 г., когато е отпечатан последният му 12-и брой. Не трябва да се пренебрегва и фактът, че в печатницата на Сърбенов се печата вестник „Балкан“ в периода 1902-1904 г., т.е. съществува натрупан опит, макар и твърде отдалечен във времето [4]. Напълно възможно е обаче издателят да е разчитал на подобна връзка между вчера и днес и да е искал да затвърди традицията.

В Троян на 1 януари 1927 г. Д. Гимиджийски дава старт на двуседмичния вестник „**Хемус**“, на който било съдено да има продължителен живот – петнадесет годишнини. Ратува за културното издигане на Троянския край. Почти през цялото му съществуване са отпечатвани по 24 броя, спазвайки „правилото“ първият брой за годината да е с дата 1 януари, а 24-ят – 15 декември. Отпечатани са общо 315 броя (№ 315 е с дата 15 ноември 1942 г.). Сътрудници на „Хемус“ са Ламар, Владимир Русалиев, Матей Вълев, Христо Радевски, Игнат Пенков и др.

„*Туристски лист*“ е в. „**Родопи**“. И тук имаме прекриване между заглавие и издател, тъй като е отпечатан по инициатива на пловдивския клон „Родопи“ на Юношеския туристически съюз. Изданието е богато илюстрирано. Отпечатано е през април 1927 г. Остава в един-единствен брой.

В близост до Лом се намира Аспарухов хълм (Маймун баир). През 1914 г. в града се създава туристическо дружество, приело като наименование специфичния местен ороним. Точно тази туристическа структура издава на 22 април 1928 г. агитационния лист „**Аспарухов хълм**“.

Естествено е в Горна Джумая да има медия с името на близката планина. В продължение на три години (септември 1929-юни 1932) се печата „**Пирин**“ – „*месечно списание за народна култура и туризъм*“. В 30-те книжки се срещат статии с исторически, географски и етнографски характер, вести за живота на селищата от Пиринския край, художествени произведения. Уредедник е Васил Шарков. На южния поморийски бряг се намират уникалните Яворови скали. Назовани са така, защото по време на пребиваването си в града П. К. Яворов обичал да застава там, дирейки усамотение и вдъхновение за своята поезия. На 2 октомври 1929 г., по случай 15 години от смъртта на поета, е отпечатан вестник „**Яворови скали**“. Броят е единствен. Като местоиздаване е посочено: „*Анхиало*“. (Чак през 1934 г. древното име Анхиало е заменено с Поморие).

В София от 20 октомври 1929 г. до 30 май 1931 г. излиза информационният вестник „**Балкан**“. Тиражът на 8-те броя се колебае между 6000 и 2000. Ползвани са услугите на столичната печатница „Независимост“.

Ив. Ив. Джартазанов е представител на редакционния комитет в Копривщица, заел се с издаването на „двуседмичен общокултурен популяризационен и литературен вестник“ **„Средногорие“**. Ползвани са обаче услугите на софийска печатница (на Т.Т. Драгиев). В биографията на вестника са записани две годишнини: I - от 20 юли 1929 г. до 7 юли 1930 г. с 18 броя и II – от 30 септември 1930 г. до 20 април 1931 г. със 7 броя. Уместно е препечатването на „*Българе от старо време*“ на писателя (и копривщенец!) Любен Каравелов.

Би възникнал въпросът доколко *Средногорие* е ороним. При всички случаи е пряко свързан с планината Средна гора. Средногорието е физикогеографска зона от Старопланинската (Балканска) зона и е неразривно свързана с останалите 3 зони и едновременно с това ороними – Предбалкан, Стара планина, Задбалкански котловини.

Само като любопитно заглавие, в което е включен ороним, отбелязвам в. **„Вятър ечи, Стара планина стени“**. Той е издаден в с. Радославово, Пирдопско на 20 май 1930 г. Редактор му е Христо Ц. Устабашев. Изтъкнато е, че е орган на Обществено-държавническата организация „Велика България“. (В статия, посветена на медийните заглавия хидроними вестникът е съпоставен с подобните му „Дунавът весело шуми“ и „Черно море се светлей“, отпечатана през същата година в Лом и Бургас) [5, ч. II, с. 264].

Вестникът за туризъм и агитация на габровското туристическо дружество „Узана“ е ... **„Узана“**. Тиражът не е голям (1000-500), при това вестникът се появява неритмично: през първата годишнина (януари-декември 1931 г.) са отпечатани 6 броя, а до декември 1933 г., когато изтича третата годишнина, броевете са общо 20. (Поради факта, че не са намерени от № 10 до № 18, включително, не мога и да уточня как те са се разпределили във времето - от юни 1932 г. до октомври 1933 г. Допускам обаче, че непроменено остава мотото *„Чрез планината за Родината“*. Вестникът е списван от редакционен комитет, но на Христо Врабчев са вменени редакторските задължения.

Местността Узана се намира в подножието на връх Исполин (1524 m), в сърцето на Централен Балкан. Тя е най-широката билна поляна и е обградена отвсякъде с гора. Нека обърнем внимание, че съществува турска дума „узун“, която може да се преведе „широк, обширен“.

И друга туристическа структура действа по същия начин – прехвърля името си (ороним) върху печатното си издание. Софийският клон „Витоша“ от ЮТС издава еднократно в. **„Витоша“** (3 май 1931 г.). В редакционния комитет са включени Андрей Пиперов, Апостол Юрд. Райков и др. Тиражът на медията е 1000. От септември 1932 до юни 1933 г. и от 8 октомври 1933 до 26 май 1934 г. – това са двете годишнини за списание **„Стара планина“**. Редактор е Петър Спасов, подпомогнат дейно и от брат си Павел. Разчита се и на голям брой сътрудници – не само поети и писатели (Елисавета Багряна, Светлозар Димитров-Змей Горянин, Светослав Минков, Магда Петканова, Владимир Полянов, Теодор Траянов и др., но и художници (Илия Бешков, Борис Денев, Александър Добринов, Руска Маринова, Сирак Скитник, Никола Танев, Дечко Узун, Кирил Цонев и пр.). Иван Богданов правилно отбелязва, че за списанието се *„изхожда от идеята, че българският дух е вечен, както е вечен и Балканът (оттам и насловът на изданието [е] „Стара планина“*)“ [1, с. 224].

Интересен е вестник **„Балкан“**. Първо, той е по-различен от познатите ни, понеже се „тиражира“ ръкописно. Второ списва се в село Марино, Хасковско. Трето, обявен е като седмичник, но на практика излиза само един брой – през 1933 година. Посветен е на проблеми на изграждащия се Маришки каменовъглен басейн. Дружество „Св. Климент“ създава единствен брой на в. **„Пирин“** (8 юни 1933 г.). Редактор е Г. Пантев. Издава се във Видин, т.е. по никакъв начин оронимът Пирин не може да се свърже географски с град, разположен далеч от планината, при това

неразривно свързан с хидронима *Дунав*. Обяснението е само едно – дружеството е секция на ВМРО – организация, която сякаш е обсебила оронима *Пирин*. По случай XXVI редовен туристически събор, провеждащ се през 1933 г. в град Пловдив, местният клон „Калоянов връх“ издава в София **„Родопи от географско, туристическо, историческо, етнографско и стопанско гледище“**. Изданието е внушително – 16 страници. Отпечатано е в печатница „Полиграфия“. От 16 октомври 1933 г. до 16 април 1934 г. са отпечатани 27 броя на в. **„Рипа“**. Негов редактор е Д. Христордов. Печата се в столичните печатници „Камлана“ и „Ла Бюлгери“. Изданието се самоопределя като *„следпразничен вестник за информация, общественост и култура“*, но явно поддържа политиката на правителството на Народния блок. 3500-ят тираж отличава вестника като медия, намерила сравнително добър прием сред читателите.

Под редакцията на Недьо Горинов в София излизат няколко броя на вестник **„Оборище“**. Първият е с дата 3 декември 1933 г. и се печата по повод откриването на железопътната линия Пловдив-Панагюрище. Запазен е и брой от 3 май 1935 г., посочен като брой 3. от втората годишнина. Явно излиза във връзка с годишнина (макар и некръгла) на Априлското въстание. Третата годишнина на вестника се характеризира с няколко различия: 1. издание е на Панагюрската градска община; 2. печата се в Панагюрище; 3. редакторът е друг - Лука Зумпалов. Във вестникарските колони има и биографии на хора със заслуги към град Панагюрище.

„Пирин“ е туристически лист, еднократно издание. Отпечатан е на 1 юли 1934 г. в тираж 2000 броя в печатницата на П.К. Овчаров-София. Дело е на Банската студентска корпорация „Пирин“. В случая не е от такова значение тройното име Пирин (ороним, вестник и издател), колкото съдържателната част на медията – наличието на статии, посветени на Пиринския масив, град Банско и туристическите хижи в планината.

Също в един-единствен брой е отпечатан и вестник **„Балкан“**. Замислен е като *„двуседмичник за литература, обществен живот и наука“* и това допълнително е показано с двойната датировка: 12-19 октомври 1934 г. Изданието се редактира от комитет, а за редактор е посочен Петър Зяпков. Ползват се услугите на столичната печатница „Радикал“.

Съюзът на подбалканците издава през юни 1935 г. в. **„Розова долина“**. Редактор на изданието е Дим. В. Качев. Подпомогнат от Георги Якимов, Хр. п. Стефанов, Ст. В. Джупунов, Ст. Марков. Целта е да се популяризира долината, разположена между Стара планина и Следна гора. Във връзка с това има статии с краеведски характер, описание на природните дадености на Розовата долина и пр.

Най-значимият вестник от този тип, издаван в разглеждания период, е **„Ком“**. Той е *„вестник за културна, стопанска и здравна просвета“*. Разбира се, тази значимост е условна. Имам предвид продължителността на живот на вестника – първият му брой излиза от печат на 1 август 1935 г., а последният, 211-и, на 22 юли 1944 г., т.е. в продължение на 9 години читателите контактуват със „своя“ вестник. Иначе той е типично провинциално издание – предназначен е да дава информация на хора от един малък градец (Берковица) и в тази връзка и тиражът му не е висок (800-1500). Редактор на „Ком“ е Мл. Г. Карталов, а уредник - Г.Н. Игов. Програмните думи, отпечатани в първия брой, недвусмислено сочат връзката на заглавие и ороним: *„Вестник „Ком“ – на името на първенеца на тукашния Балкан, е дело на берковската мисъл и духовното гражданство“*. От брой 11 (1 февруари 1936 г.) разбирам, че през януари с.г. вестникът е имал преди всичко материални проблеми с издаването си и това става причина Юношеското туристическо дружество „Ком“ да стане негов патрон. Появява се нова индикация за характера на медията - *„двуседмичник за туризъм, култура, стопанство и критика“*. Следващите броеве са дело на редакционен комитет и редактор Цв. З. Попов. Интересното е хрумването като подлистник да се отпечата *„На връх Ком“* от Иван Вазов – откъс от неговия

роман „Нова земя“ (№ 22, 13 юни 1936 г.). Дългогодишното съществуване предполага ползване услугите на много печатници и това е така: „Живот“ (Фердинанд – дн. Монтана), „Трудолюбие“ на П. Каменов, П. Н. Кадийски, Ст. Цеков и Владислав Пършоров (Враца), „Български подем“, „Графис“ и „Полиграфия“ (София).

През януари 1936 г. излиза годишникът на българския ски клуб **„Снежна Витоша“**. Прави впечатление, че заглавието е „разширен“ ороним – Витоша, но в зимни условия. Напълно естествено е редакционният комитет да се спре на подобно название, след като целта на медията е да популяризира зимен спорт. Колкото до оронима, и той се обвързва тясно с изданието, понеже зад него стоят ентузиастични, живеещи в Княжево: Милка Ганева, Надя Попова, Петър Арnaudов, Климент Симеонов.

Димо Казасов е директор, а д-р Т. Берберов – редактор на седмичника за политика, стопанство и култура **„Балкан“**. От него в периода 9 май-24 октомври 1936 г. са отпечатани 21 броя в завидния седемхиляден тираж. Основната линия, която медията прокарва, е българо-югославското сближение и разбирателството между балканските страни. В програмната статия „Кому служим“, отпечатана в първи брой, е подчертано: *„Не служим нито на партия, нито на политическо течение. Служим на един поглед върху живота на нашия народ и върху отношенията с нашите съседи“*. В последния брой (№ 21, 21 октомври 1936 г.) под заглавие **„Балкан“ спира** се дава следното обяснение: *„При създадените условия [визира се цензурата – бел. моя: Ж. Д.] ние не можем да издаваме своя вестник без риск да жертвуваме неговата идейна физиономия... Ето защо ние сме принудени от днес да преустановим издаването на „Балкан“*. [В репертоарника „Български периодичен печат“, т. I, с. 71, като източник е посочен: ЦДИА, ф. 370, оп. 2, а.е. 1263, л. 11 и 28, но течението на вестника е съхранено!].

По случай 60-годишнината на Априлското въстание Панагюрското благотворително дружество „Оборище“ в София определя комитет, който да подготви и отпечата специален вестник. Главното редакторство е поверено на Недьо Горинов. Както може да се очаква, името на медията е **„Оборище“**. Излиза в 2500 тираж. Ползват се услугите на две столични печатници – „Гутенберг“ и „Ал. Стоичков“. На пазара е през 1936 и 1937 г.

Седмичник с името **„Оборище“** се появява в същия период и в Панагюрище. Отпечатани са 7 броя: първият носи датата 28 юни 1937 г., а седмият – 31 декември 1937 г. Редактира се от Генчо Гилмиджиев. Медията е с информационен характер, но съдържа и множество краеведски материали.

Клон „Яворови скали“ от Юношеския туристически съюз-Поморие продължава да издава своя агитационен лист **„Яворови скали“** (3 май 1937 г.). Всъщност освен препокриването на наименованията от предишни години и еднаквият издател, друго нищо общо не може да се посочи. Всеки брой е сам за себе си, единичен, дело на различни редактори. Специално броят от 1937 г. е с тираж от 100 бройки: издание, което задоволява твърде ограничени интереси.

Врачанската студентска корпорация „Околчица“ издава по случай Ботевия празник вестник **„Околчица“**. Оронимът в случая е точно фиксиран – обвързаност с боевете, водени от Ботевата чета. Изданието е в 14 страници и носи датата 30 май 1937 г. Редактор-уредник е Б. Недков. Печата се в печатница „Б. А.Кожухаров“-София.

На 3 май 1938 г. излиза от печат в. **„Оборище“**. Името, издателите и датата на появата неминуемо се обвързват с оронима, станал известен със събранието на апостолите от IV революционен окръг в навечерието на Априлското въстание. Усилията на културно-просветното дружество „Национална култура“ са подкрепени от благотворителното дружество „Оборище“ и комитета „Бележити панагюрци и

Панагюрско” в София. Редактор е вече няколко пъти спъменатият Недьо Горинов. Вестникът е разпространен в тираж 2500.

Двуседмичник за „културно, просветно и стопанско издигане на Панагюрище и околията” е вестник „Оборище”. Негови издатели са Панагюрското читалище „Виделина” и вече споменатото Панагюрско благотворително дружество „Оборище”-София. Възщност вестникът е новото име на близкия от 3 май 1927 г. вестник „Панагюрски глас”. В периода, предмет на проучването, като „Оборище” той се печата през VII-XIII годишнини (11 февруари 1939 г.-21 декември 1944 г.; но продължава чак до 7 ноември 1947 г.). Печата се освен в София и в Пловдив и Панагюрище. Налага се да включва още един път предлога *освен* – освен Недьо Горинов, редактори през различни години са и Атанас Сугарев, Гьончо Белев, Лука Зумпалиев, Панчо Шопев и др.

Още един „исторически ороним” през 1939 г. става заглавие на вестник. И той не е случайно избран. По случай 3 март учениците при Провадийската гимназия се явяват пред обществото със свой вестник „Шупка”.

Софийският клон „Витоша” от Юношеския туристически съюз издава през април 1939 г. юбилейният лист „*Витоша. 25 г. 1913-1939*”. Допълнителното уточнение включва цифрата на юбилея (25 години) и годините на създаването на клона (1913) и на отбелязването на годишнината (1939). По такъв начин заглавието директно сочи целта на изданието: празникът на туристическата структура. Оронимът не е за подценяване. Той едновременно е използван и като название за една секция от ЮТС, намираща се София („*в полите на Витоша*”), и на името на изданието. Трихилядният тираж е индикатор за сравнително широката подкрепа на туристическите идеи.

Юбилеен лист е и „*Чумерна*” – издание на еленския клон на Юношеския туристически съюз. Негови редактори са Стефан П. Кръстев, Никола Иванов, Ив. Ив. Катрафилов. Излиза за Великден 1939 г., независимо че четвъртвековният юбилей на клона, основан през 1915 г., е година по-късно. Названието „Чумерна” за вестника е напълно подходящо, тъй като едноименният връх се намира само на 14 km от Елена, а със своите 1536 m е най-високият връх в Източна Стара планина (Елено-Твърдишкия ѝ дял).

Комитетът за постройка на Паметник на падналите войни за освобождението на Кърджали издава вестник „*Родопска област*” (28 и 29 май 1939 г.). Осемте страници са редактирани от Иван Балкански (редактор) и М. Михайлова, Ив. Карастоянов и Г. Цветков (съредактори). Независимо че е кърджалийско издание, вестникът е отпечатан в София, в печатница „Български подем”. По всяка вероятност вестник „Чумерна” от 1939 г., с тираж 700 бройки, е имал успех, защото на 5 април 1940 г. е отпечатан нов агитационен лист „*Чумерна*”. Тиражът му вече е 1000. Издаден е в печатница „Иван.Д. Панчев”-В.Търново. С известни резерви в обзора включвам вестник „*Орловец*”, който е отпечатан през май 1940 г. като притурка на в. „Обществена трибуна” (Търговище). Вярно е, че съществува ороним Орловец – връх в Рила с надморска височина 2685 m, но е малко вероятно заглавието да е изведено от него. По-допустимо е край Търговище да има местен ороним, който за съжаление не мога да локализирам, но не е за пренебрегване фактът, че точно в търговишкия край съществува футболен клуб „Орловец” (в. с. Победа).

Изводи:

В Берковица, Бургас, Варна, В. Търново, Видин, Враца, Габрово, Елена, Казанлък, Копривщица, Лом, Провадия, Троян, Търговище, Хасково и Шумен са издавани по 1 вестник (списание) със заглавие ороним, а в Анхиало (дн. Поморие), Горна Джумая (дн. Благоевград), Кърджали, с. Марино (Хасковско), Панагюрище, Пловдив и Севлиево – по два. Безспорен фаворит е столицата – с 14 медии. И тъй

като те представляват една значителна част от изданията, ще си позволя да ги цитирам: „*Балкан*” (1929-1931), „*Балкан*” (1934), „*Балкан*” (1936), „*Витоша*” (1931), „*Витоша. 25 г. 1913-1939*” (1939), „*Оборище*” (1933-1935), „*Оборище*” (1936-1937), „*Оборище*” (1938), „*Пирин*” (1923-1924), „*Пирин*” (1934), „*Рила*” (1926), „*Рила*” (1933-1934), „*Родопа*” (1922-1947), „*Снежна Витоша*” (1936), „*Стара планина*” (1932-1934). Прави впечатление трикратно срещаното заглавие на оронимите *Балкан*, *Витоша* (в два от случаите с разширение) и *Оборище*, двукратното споменаване *Пирин* и *Рила*, т.е. при заглавията ороними почти няма разнообразие. Обратно то се среща при отпечатването на вестници/списания в провинцията, приели ороними като заглавие. В повечето случаи при тях местното е взето под внимание: връх Ком – Берковица и вестник „*Ком*”, Странджа – Бургас и в. „*Странджа*”, Околчица – Враца – в. „*Околчица*”, Узана – Габрово – в. „*Узана*”, Пирин – Горна Джумая (дн. Благоевград) – в. „*Пирин*” (1925 и 1929-1932), Чумерна – Елена – в. „*Чумерна*”, Яворови скали – Анхиало (дн. Поморие) – в. „*Яворови скали*” (1929 и 1937), Висока поляна – Шумен – в. „*Висока поляна*”, Аспарухов хълм – Лом – в. „*Аспарухов хълм*”. Тук бих прибавил и триадата Витоша - София – в. „*Витоша*” (1931, 1940, както и „*Витоша. 25 г. 1913-1939*” – 1939, и „*Снежна Витоша*” – 1936). Обратно: софиянци не могат да претендират за пряка връзка с други ороними (освен с *Люлин* и *Лозенска планина* – имена, които не са използвани като медийни заглавия), но поради обстоятелствата, че различни обединения или землячества се намират в столицата, се появяват издания със заглавия ороними. Примерите за липса на непосредствена връзка между ороним – селище – название на медия са няколко: във Варна през 1923-1924 г. се появява филателистичното списание „*Шипка*”. Провадийските гимназисти издават вестник със същия ороним – „*Шипка*”, като името в случая кореспондира с повода за излизането му от печат: годишнина от Освобождението. Видинското дружество „Св. Климент” отпечатва в. „*Пирин*” (8 юни 1933 г.), въпреки очевидността, че градът не е обвързан географски с планината.

Върху оронима *Балкан* могат да претендират различни селища. През 1926 г. в Севлиево е отпечатан вестник „*Балкан*” (все пак градът е разположен в подножието на Стара планина!), а през 1933 година едноименно издание се появява и в село Марино, Хасковско. Не „*Балкан*”, а „*Стара планина*” се издава в София (1932-1934), а в Пловдив – „*Коджа балкан*” и „*Коса Valkan*” (Стара планина) (1925) и в Троян – „*Хемус*” (1927-1942). Аналогичен е случаят и с планината Родопи, с която са свързани няколко селища, имащи свое място в историята на българския печат. Така в Кърджали се печатат „*Родопи*” и „*Родопска област*”; в Пловдив – „*Родопи*” и „*Родопи от географско, туристическо, историческо, етнографско и стопанско гледище*”; в Хасково – в. „*Родопи*”.

Четири издания продължават своето съществуване и в следващия подпериод (при два от случаите дори е надхвърлена и неговата крайна граница – 9 септември 1944 г.): „*Ком*” (1935-1944), „*Оборище*” (1939-1947), „*Родопа*” (1922-1947) и „*Хемус*” (1927-1942), т.е. това са изданията, които коренно се различават от болшинството, задържали се съвсем кратко на „вестникарския пазар”.

2. 1940-1944

Като безплатно приложение на вестник „Братство” през 1940 година е отпечатан листът „*Среден балкан*”. Изданието не е запазено. Знае се, че е тиражирано в печатница „Братство”-Севлиево. Заглавието от типа ороним може да се обясни с факта, че Севлиево е едно от селищата, свързани точно с тази част на Стара планина [3, т. III, с. 114].

През същата година редакционен комитет отпечатва вестник „*Витоша*”. Посочено е, че това е лист за „*туризъм и народознание*”. Редактори са П.

Воденичаров и Вас. Шарков. Поместени са материали, пряко свързани с планината – за геоложкия ѝ състав, исторически и туристически обекти и т.н.

„Чумерна“, както вече бе споменато, е познато като вестникарско име от пролетта на 1939 г. и 1940 г. На 4 май 1941 г. заглавието „**Чумерна**“ се появява за трети път. И този лист, както предшествениците му, е с агитационен характер. И той се печата в старата престолнина в печатницата на Иван Д. Панчев в хиляден тираж. Новото е в уточнението, че издателят – клонът на ЮТС, също носи името „Чумерна“.

Аналогичен е случаят и с туристическия клон „Чатал тепе“ на Юношеския туристически съюз във В. Търново, с агитационния си лист „**Чатал тепе**“ (23 ноември 1941 г.). Уредник на изданието е Тодор Д. Генов. Тиражът е обичаен: 2500. Вестникът е отпечатан в местната печатница на Е. П. Христов.

Необходимо е все пак да аргументирам защо включвам изданието в настоящия преглед. Топонимът Чатал тепе е свързан с военни действия по време на Балканската война, когато в близост до село Инжес българските военни части завземат укрепленията Каракол Нокта, Сиври Кая, Чатал тепе. Не допускам, че вестникът приема за заглавие точно това име, тъй като боевите действия са свързани не с търновци, а с 34. пехотен троянски полк. Чатал тепе е и селищно име (дн. Елхово, Хасковско, но и в Мала Азия - околия Лапсеки), а също и местност (край с. Равда, Бургаска област). Отдалечеността им от старата столица също е причина да не възприема и тази версия за подобна връзка. Смятам, че при това издание действително има заглавие ороним, понеже Чатал тепе е най-високият хълм в Дунавската равнина, разположен североизточно от село Върбовка, намиращо се в Търновския край.

На 14 април 1942 г. по случай Седмицата на гората в Асеновград е отпечатан в тираж 3500 вестник „**Родопа**“. Връзката град - ороним е естествена, но има и още една особеност: изданието всъщност е притурка към брой 872 на в. „Родопско ехо“, така че имаме двойно обвързване.

68-а бранническа дружина „Черни връх“-София отпечатва на 1 май 1942 г. един-единствен брой на вестник „**Черни връх**“. Негов главен редактор е П. Г. Петров. Вече са ни познати аналогични случаи с тройно препокриване на ороним, организационна структура и печатна трибуна.

Същият случай се наблюдава и при вестник „**Витоша**“, издание на Софийския клон „Витоша“ на Юношеския туристически съюз. Броят също е единствен, тъй като е отпечатан по специален повод - освещаването на първия високопланински параклис във Витоша „Св. Йоан Рилски“. От своя страна, вестникът е с дата 1 ноември 1942 г., т.е. и събитието е подбрано, че да съвпадне с деня на рилския чудотворец и с Деня на народните будители. Редактор е Райчо К. Ангелов. 3-хилядният тираж е отпечатан в софийската печатница „Кехлибаров“. „**Шупка**“ е стенен вестник, издаден през 1942 г. от I чета от 17-а бранническа дружина „Струма“ в Перник. Уникалността му се изразява точно във факта, че е издаден в един-единствен (ръкописен) екземпляр, който не е запазен. Самото съществуване на стенлист със заглавие ороним обаче напълно заслужава да бъде отбелязано [3, т. III, с. 192].

И други браннически формирания се активизират.

През декември 1941 г. в Бургас започва да се печата вестник „Бранник“ като орган на бранническите дружини. До 1 април 1942 г. са издадени още 6 броя, в които има кратки очерци за дейци от националосвободителното ни движение (Г.С. Рковски, Васил Левски, Атанас Узунов), български поети и писатели (Добри Чинтулов, Димчо Дебелянов) и др. На 15 април вестникът излиза с ново название - „**Странджа**“. Този „двуседмичник за браннически светоглед, възпитание и дейност“ следва начертаната линия. В същия брой е отпечатана биографията на Райна Княгиня, следват статии за Априлското въстание (№ 9, 1 май 1942 г.), св. св.

Кирил и Методий (№ 10, 15 май 1942 г.), „Комунист ли е Ботьов?“ (№ 11, 1 юни 1942 г.) и т.н. Чак в бр. 12 (19 юни 1942 г.) намирам редакционна бележка за извършената промяна: „На 31 декември м.г. излезе първият брой на в. „Бранник“, преименуван сега на „Странджа“. Промяната на името, която се наложи, е от известни технически причини“. Въсъщност днес не са известни споменатите „технически причини“, но вероятно чрез новото име се целяло да се разшири читателската аудитория, още повече, че оронимът *Странджа* естествено се свързва и с град Бургас.

105. бранническа дружина „Сърнена гора“-Ст.Загора издава само един брой от своя вестник „**Сърнена гора**“ (6 май 1942 г.). За него не се знаят абсолютно никакви подробности [3, т. II, с.].

На Ботев и четата му е посветен листът „**Рашов дол. 21 май 1876 година**“ (2 юни 1944 г.). Той е издаден от читалище „Пробуда“, с. Люти брод, Врачанско. Любопитно е, че в списването му вземат участие редом учител (Константин П. Тулешков) и ученици (Иван Първанов и Ганчо Легярски). Местността Рашов дол, освен че е в близост до с. Люти брод, е свързана и с повода за издаването на вестника – гибелта на част от Ботевата чета [6].

Изводи:

Разбира се, разглежданият подпериод е по-малък и е естествено броят на изданията също да не е голям. Допълнителен „довод“ за това е и фактът, че именно по-голямата част от тези години (септември) 1940 г. – (септември) 1944 г., са военни, тъй като на 1 март 1941 г. българският министър-председател проф. Богдан Филков полага подписа си за присъединяването на Царство България към Тристранния факт, а с включването на страната във войната приоритетите вече са коренно различни. В количествено отношение изданията са 15 (тук включвам „**Ком**“ – 1935-1944 г., „**Оборище**“ – 1939-1947 г., „**Родопа**“ – 1922-1947 г. и „**Хемус**“ – 1927-1942 г., чието начало е от предишния подпериод) или средно по 3,8 „оронимни заглавия“ на година. Въсъщност ако сравним с предишния подпериод, ще констатираме, че не се забелязва никакво изоставане, защото за (декември) 1919 – (август) 1940 г. са отпечатани 46 вестници и списания от разглеждания тип, което годишно е по 2,2 медии.

10 са населените места, в които има медии със заглавие ороним: Асеновград (1 заглавие; по-нататък в скоби ще се поставя само цифрата), Берковица (1), Бургас (1), Велико Търново (2), с. Люти брод, Врачанско (1), Перник (1), Троян (1), Севлиево (1), София (4), Стара Загора (1). Това означава, че няма селище, което да доминира и да демонстрира предпочитанията си към подобно медийно заглавие. Нещо повече – само при едно издание („**Витоша**“) се забелязва дублиране, докато заглавията ороними при останалите медии са еднократно употребени.

Издателите са преди всичко непрофесионалисти: ученици („**Рашов дол. 21 май 1876 година**“ – с. Люти брод), клонове на Юношеския туристически съюз („**Витоша**“ - София, „**Чатал тепе**“ и „**Чумерна**“ - В. Търново, - Елена), структури на младежката организация „Бранник“ („**Сърнена гора**“ - Стара Загора, „**Черни връх**“ – София, „**Шипка**“ – Перник). Професионално участие има при създаването на вестник „**Родопа**“ – дело на редакционния колектив на в. „Родопско ехо“ (Асеновград) и „**Среден балкан**“ - приложение на в. „Братство“ (Севлиево). Посообен е пернишкият лист „**Шипка**“, който е от типа „стенвестник“. В периода 1940-1944 г. сред заглавията ороними се срещат имена на планини или планински дялове („**Витоша**“, „**Родопа**“, „**Среден балкан**“, „**Странджа**“, „**Сърнена гора**“, „**Хемус**“), върхове („**Ком**“, „**Черни връх**“, „**Шипка**“), други планински образувания („**Оборище**“, „**Рашов дол**“, „**Чатал тепе**“, „**Чумерна**“).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Хронологичните рамки, поставени за изследването, обхващат времето след подписването на два важни държавнически акта – Ньойския договор (27 ноември 1919 г.) и Крайовската спогодба (7 септември 1940 г.), в резултат на които Царство България веднъж губи територии, включително и планински, и след години получава Южна Добруджа и с това и съвременните си граници. Издаваните вестници по никакъв начин не отразяват тези териториални промени, т.е. в медийните заглавия няма нито едно, което да е ороним, обвързан със загубените земи, или пък с някои от възвишенията и низините в онези 7565 km² от „Златна Добруджа“, които са върнати на България – например Бръшленската низина, Добруджанското плато и пр. Местните добруджански издания след септември 1940 г. са ограничени: Силистра – с „Добруджа“ и „Подем“, Тутракан – с „Напредък“ и „Тутракан“, Добрич – с „Единство“ и „Пробуда“, Балчик – с „Балчик“ и „Посетете Балчик“.

Въпроса за медийните заглавия, създадени на базата на ороними, вече разгледах в I част. 1878-1919 г. [4]. Един от направените там изводи е свързан с честотата на срещаните ороними. Оказа се, че предпочитаното заглавие за вестници или списания е оронимът *Балкан (Стара планина)*. И за периода 1919-1944 г. той също заема челно място (7 пъти; не включвам синонимните ороними *Коджа Балкан, Коса Balkan, Стара планина и Хемус*) пред *Родопи/Родопска област* (6 пъти), *Пирин* (5 пъти) и *Витоша* (4 пъти).

Освен популяризирането на българската природа като цяло и на оронимите – в частност, издаването на медии от разглеждания тип е свързано и с по-конкретни цели, а именно: набиране на средства за изграждане на туристическа хижа („*Рипа*” - 1926), туристически дом („*Висока поляна*”), мемориален паметник („*Родопска област*”) и др. или пък във връзка с годишнина на органа, явяващ се издател, или на патрона му (вестник „*Яворови скали*”, „*Родопи от географско, туристическо, историческо, етнографско и стопанско гледище*”, „*Оборище*” – 1936-1937 г., „*Околчица*”, „*Витоша. 25 г. 1913-1939*”, „*Рашов дол. 21 май 1876 година*”) и пр.

Все пак е необходимо да се поясни защо много от изданията са с имена на планини, върхове, хълмове, долини и пр.

На първо място бих поставил традицията, понеже нейното начало откривам в периода на Възраждането с отпечатването на „Балкан“ и „Стара планина“.

Второто обяснение е свързано с умишленото търсене на познатото, родното, трайното, каквито неминуемо са оронимите.

Трето. На практика съществува неизчерпаем списък от ороними, а когато пък името се изведе като прилагателно, възможните медийни заглавия се умножават многократно.

Четвъртото съображение също не е за подценяване: съобразяване с местния ороним (хълм, баир, местност), с което се внася и по-интимен момент на заглавието.

Ако има „топласация“ за продължителност на печатането на медия със заглавие ороним, безспорен фаворит е списание „*Родопа*”, чиито живот започва през 1922 г., прекъсва непосредствено преди 9 септември 1944 г. и продължава до декември 1947 г. Софийско-пловдивско-пазарджишкият вестник „*Оборище*” също се издава и след деветосептемврийските промени (до ноември 1947 г.), но не може да е конкурент, защото неговото начало е 1939 г., т.е. 17 години след „Родопа“.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Богданов, Иван. Българска литературна периодика. С., 1999.
- [2] Богданов, Иван. Речник на българските псевдоними. Писатели, научни работници, преводачи, карикатуристи, публицисти, журналисти. С., 1989.
- [3] Български периодичен печат. 1844-1944. Анотиран библиографски указател. Т. I, А-М, т. II, Н-Я, т. III. С., 1962, 1966, 1969.

[4] Душков, Живодар. Български периодични издания със заглавия ороними. I част. 1878-1919. - *Науч. тр.* на Русенския университет - 2010, Т. 49, серия 6.4, с. 151-160.

[5] Душков, Живодар. Хидроними, но медийни заглавия. I част. 1865-1910; II част. 1911-1944. - *Науч. тр.* на Русенския университет - 2009, Т. 48, серия 6.2.

[6] Конов, Христо. Ботевата чета от камарата и Йолковица до Рашов дол и с. Зверино. – *Ист. преглед*, 1973, № 5, с. 113-124.

[7] Периодичен печат Стара Загора 1882-1944. Своден библиографски указател. Съставители: Венета Бонева, Людмила Борисова. Стара Загора, 2010.

За контакти:

Живодар Душков – e-mail: darko47@mail.bg

Докладът е рецензиран.